

Доповідь на Вченій раді Педагогічного інституту КУ імені Бориса Грінченка

16 січня 2014 р.

**Співпраця університету з науковими установами
як чинник конкурентоспроможності вітчизняної системи освіти**

О.В.Петрунько, доктор психол. наук

Тривалий час в історії розвитку суспільств і людства педагоги належали до суспільної еліти. **Учитель, Ментор** (наставник, керівник для дітей і молоді) – був єдиним легітимним і високоавторитетним носієм «розумного, доброго і вічного», і це цілком приймалося **традиційними а згодом – індустріальними суспільствами.**

У **доінформаційну добу** темпи нарощування знань були відносно низькими (подвоєння, тобто збільшення вдвічі оперативних, доступних людству знань, відбувалося протягом 100 років). Тож одного разу засвоєні Учителем знання залишалися практично незмінними і були придатними для тривалого застосування ним самим і його учнями.

У **постіндустріальних, інформаційних суспільствах**, тобто в суспільствах із розвиненими ЗМІ і ЗМК намітилися до певного часу неочевидні, але істотні зміни, які почали розгортатися в режимі прискорення. Це, по-перше, зростання обсягу найрізноманітніших знань, а по-друге – стрімке прискорення (в десятки разів!) темпів їх нарощування. Наприклад, якщо в 70-х роках минулого століття кількість доступних для застосування знань подвоїлася за 10 років, то у 80-х таке подвоєння відбулося вже за 5 років, а з кінця 90-х кількість знань подвоюється практично щороку (СЛ. 5).

Стрімке зростання обсягів і темпів обігу знань:

1) активувало проблему **нових методів аналізу й ефективного засвоєння (усотування) знань** (а її успішне розв'язання активувало механізми самозбереження бюрократії як одного з базових суспільних прошарків, яка дедалі більше відчуває свою неконкурентоспроможність в суспільстві розвинутих інформаційно-комунікативних технологій);

2) створило рівні умови в сенсі широкої доступності знань для споживання більшістю, що призвело до **«розмивання» еліти, в т.ч. педагогічної** (як традиційно одного з головних їх носіїв);

3) сформувало **запит на «нову систему освіти»: альтернативні педагогічні школи, зокрема, на гуманістичну педагогіку, педагогіку співробітництва, педагогіку толерантності, які все активніше витісняють педагогіку менторства** (як значно менш конкурентоздатну); **нові моделі оцінки й оптимізації якості освіти; конкурентоспроможного педагога** тощо.

Усе це – виклики інформаційної доби суспільствам і в т.ч. їх освітнім системам, випробовування їх на відповідність часу. І якщо сказати, що українське суспільство і його система освіти успішно проходять ці випробовування і ефективно розв’язують проблеми, які щоразу виникають, то це значить – не сказати правду. Не на всі виклики знайшлися гідні відповіді, а отже, сформулювалося й коло пов’язаних із цим проблем, які загострилися, посилюються, поширилися із вступом у третє тисячоліття.

Перетнувши межу тисячоліть, людство і наше суспільство разом з ним (в інформатизованому, мережевому, глобалізованому світі і не могло бути інакше) вступило в **постінформаційний (а наразі вже йдеться про постпостінформаційний) етап свого розвитку**, на якому масмедіа й інші аудіовізуальні медіа нового покоління включені практично в усі сфери людської практики і дедалі більше опосередковують спосіб мислення, діяльність і поведінку людей – мешканців глобального світового суспільства («глобального села», яке характеризується щонайменше чотирма взаємопов’язаними процесами:

- 1) світовою економічною інтеграцією;
- 2) глобалізацією й інтеграцією освіти і культури;
- 3) формуванням нових транснаціональних еліт;
- 4) медіатизацією індивідуального і суспільного життя.

Новітні ЗМІ і ЗМК творять принципово нове, альтернативне – фрагментарне, мозаїчне, значною мірою штучне – інформаційно-комунікативне середовище, в якому й існує сучасна людина. Вони є основним каналом отримання інформації, засобом взаємодії з соціальним світом, посередником або й інструментом формування культури медіасупільства і всіх життєво важливих його систем, у т.ч. системи освіти.

За даними спеціальних досліджень, вже на порозі третього тисячоліття кількість одиниць медіа у світі налічувалася в мільярдах (2,5 млрд. радіоприймачів, 2 млрд. телевізорів). Відтоді стрімко зросла й кількість користувачів Інтернету: наприкінці 90-х років, тобто на порозі постінформаційного тисячоліття загалом у світі їх налічувалося близько 90 тис., то 10 років по тому їх було вже 580 млн., а в 2012 р. всесвітня мережа налічувала близько 2,27 млрд. користувачів.

У сучасній науці накопичено чимало свідчень того, що суб'єктивні картини світу людини постінформаційного (або мережевого) суспільства – дорослих, молоді, дітей – лише на 10-15% становлять знання, набуті нею шляхом власного досвіду й підкріплені цим досвідом. Решта ж – знання суто умоглядні, безсистемні, фрагменти яких пов'язуються між собою нестійкими і випадковими зв'язками, а отже легко піддаються взаємозаміні й компіляції. Це стосується навіть таких потужних і традиційно інертних систем як наука, культура, освіта. Відповідні зміни репрезентовано у таких термінах, як: «компілятивна (постнекласична) наука», «мозаїчна (мережева) культура», «ризоматичне (постмодерне, постнаукове) знання» тощо). Складається настільки полідискурсна ситуація, в якій навіть фахівці і навіть у межах одної наукової чи навчальної дисципліни не завжди розуміють одне одного і не здатні плідно дискутувати й співпрацювати.

У кілька останніх десятиліть ми маємо змогу спостерігати, як стрімко руйнуються звичні стереотипи, які здавалися одвічними істинами.

Мусимо констатувати, що в медіасупільстві авторитетність і впливовість системи освіти, пріоритетна її роль у формування знань і

світогляду молоді послабилися настільки, наскільки їх перебрали на себе медіа. Це ж стосується авторитету і впливовості педагогів як суспільної еліти. Формально пріоритетний їх статус у навчанні і соціалізації прийдешніх поколінь залишається за ними і навіть закріплений у державних документах. Та й самі педагоги скоріше за інерцією почуються суспільною елітою. Насправді ж переважна їх більшість усвідомлює, що підґрунтя, на якому вони стоять, істотно втратило надійність і міць, а самі вони – як елітарна соціальна спільнота, носії одвічних істин – також втрачають колишні позиції.

В умовах мозаїчної культури постінформаційного суспільства (Абраам Моль, Елвін Тоффлер, Крістофер Мей) дедалі більше послаблюється фахова, просвітницька й соціалізувальна спроможність університету як державної освітньої інституції, головна мета якої – формування універсальної системи знань. І це дуже небезпечна тенденція. На думку відомого дослідника С.Г.Кара-Мурзи, для підриву психологічної і національної безпеки суспільства досить спрямувати пропагандистські зусилля на молодь, для чого досить занедбати систему дисциплінарної освіти і Університет як спеціальний механізм ретрансляції системи знань і культури.

Ретрансляція знань і культури – це системний, наскрізний у часі (історичний) процес, процес метарівня, а отже, вплив «людського чинника» тут не є вирішальним: «люди творять історію (культуру, науку, освіту) не більше, ніж історія (культура, наука, освіта) творять людину». Як відомо, так звані «історичні постаті» діяли, не так виходячи з якоїсь унікальної Его-позиції – як правило, вони або сприяли, або перешкоджали об'єктивним процесам цивілізаційного розвитку.

Найпоширеніша концепція цивілізаційного розвитку така: **1) стрибок (сплеск, вибух); 2) розвиток; 3) стагнація; 4) занепад.** Тож періоди стрімких якісних перетворень (Стрибки) змінюються тривалими періодами відносно повільного розвитку. Причому окремі суспільства можуть бути на етапі стагнації, а світова цивілізація – на рівні цивілізаційного вибуху, або, в

термінах китайської історичної традиції – переживати **Часи Змін** (а їх як відомо, розпочинає **наука**).

Нині світова цивілізація (і ми волею долі разом з нею) переживає цивілізаційних вибух. І це – надзвичайно неоднозначне і навіть драматичне становище для українського суспільства і його освітніх систем, які мусять обрати одну з двох можливих моделей розвитку – **включення у Відкритий світ** (де є запит на педагогіку співпраці і толерантності) або **вибудовування власного, Закритого світу** (де є запит на менторську педагогіку).

Аналіз і оцінка власної професійної діяльності не можуть обмежуватися мікрорівневими процесами – зсередини не видно суті (той хто пірнув в річку – не бачить річки). В умовах глобалізаційних змін аналіз і оцінка мають відбуватися у масштабах суспільних процесів (процесів макрорівня). Тож потрібен вихід у нову рефлексивну позицію, в метапозицію, позицію спостерігача, експерта, «компетентного третього».

Самотужки педагогічна спільнота не здатна з цим упоратися. А не впоратися – означає не виправдати сподівань (держави, молоді, своїх власних) і всім разом залишитися на узбіччі соціального прогресу. Бо тих, хто виграє, не буде.

Причини неспроможності, про яку я кажу – не тільки і не стільки в ній. Є три базові групи цих причин, які мало залежать від педагогічної спільноти (СЛАЙД 14):

- 1) проблеми системного характеру, зумовлені соціально-політичною і соціокультурною ситуацією, в т.ч. пов'язані з браком інноваційних ресурсів;
- 2) проблеми методологічного характеру;
- 3) соціально-психологічні проблеми

Усе це зрештою відгукується на рівні повсякденної педагогічної практики. В усіх сферах і на всіх рівнях її організації істотно зросло навантаження на безпосередніх виконавців (...).

Де шукати ресурси для виживання і самовідновлення? Є два шляхи:

1. У «першовитоках» самої людини: «покращуючи себе, ми покращуємо світ».

2. У союзі освіти і науки, бо, як щойно зазначалося, саме **наука ініціює, рухає й оптимізує суспільні зміни**, в т.ч. і зміни (інновації) в освіті.

Не випадково, свого часу далекоглядний Георгій Петрович Щедровицький припускав, що місце науки посядуть **МЕТОДОЛОГІЯ і ТЕХНОЛОГІЇ**.